

utalás Horváth Zoltánra, Molnár Márta első férjére.) Nem Bibó volt az egyedüli személy, akit nem volt célszerű levélben a saját nevében megnevezni. Király Béla csak „a régi kertész-ként” van emlegetve, felidézve azt a korszakot, amikor börtönből való szabadulása után egy nyárra elszegődött Sárközi Mártához kertésznek.

A New Yorkban élő anya, Vészi Margit, és a lánya, Sárközi Márta közti levelezés is hasonlóan történt. E levelek, amelyek e könyvben csak említve vannak, általában a Molnár Ferenc-örökség pénzügyi titkairól folytak, amelyekről a magyar hatóságoknak sejtenuik sem volt szabad.

A fenti példákából is kiderül, hogy Sárközi Márta leveleinek közéleti elképzelhetetlen kommentátor nélkül. E levelek szövevényes világába a vezető szerepét Sárközi Mátyás vállalja fel, és saját emlékeivel színesíti az amúgy nagyon érdekes sorokat. Londonban eleinte idejének nagy részét a St. Martin Képzőművészeti Akadémia valamelyik műtermében tölti. Majd kapcsolatba kerül az Irodalmi Újsággal, amelynek elegáns szerkesztőségébe el-ellátogat. Itt gépirónók „verik a billentyűket, presszókávé fő, egy kékre borotvált, lelkes ember hadonász és magyaráz valamit, Faludy György, Villon átköltője”. A szerkesztőséghez hasonlóan a BBC épülete is elbűvöli, ahol csak többszöri próbálkozás után sikerül kisebb meghívásokat megszípnie.

Útját Cs. Szabó László (író, esszéíró) és Szabó Zoltán (a *Szerelmes földrajz* írója) egyengetik különböző feladatokkal megbízva. 1963-ban Münchenbe megy, ahol 1965-ig a Szabad Európa munkatársa. Visszatérve Londonba a BBC magyar osztályán dolgozik.

Sárközi Mátyás emigrációs éve alatt a budapesti életéről legfőképp édesanyja levelei révén kap hírt, de azok írói stílusára is hatással voltak: időnként „régéről, a zugligeti házból tűnnek fel szavak, fordulatok, hasonlatok, amelyek nélkülözhetetlenek a rádió-újsághoz”. Hála Sárközi Mátyásnak, végre a magyar olvasó is találkozhat e varázslatos sorokkal, amelyek nemcsak egy korszakba nyújtanak bepillantást, hanem megismertetik a csodálatos egyéniségű Sárközi Mártát is.

BENDA MIHÁLY

(Kortárs Kiadó, Budapest, 2003,
188 oldal, 2200 Ft)

MÁNYAI CSABA –
SZELKE LÁSZLÓ:

A Gresham világa

A történetírás talán egyik legnehezebb, egyben legszebb kihívása, hogy a mából tekintve látszólag kerülhetetlen magabiztossággal hömpölygő történelem sodrába került,

ám azt kétségkívül alakító ember szerepét és végzetét is átélhetővé, kézzelfoghatóvá tegye. Mányai Csaba és Szelke László bevallottan erre vállalkozott, mikor a Gresham-palota történetét, valójában a nem oly távoli múlt újraélesztésének lehetőségét kínálták fel kötetük lapjain. A Budapesten, a Lánchíddal szemben található palota ugyanis, melyet egy gondos és a finom részletekre is ügyelő kor hagyományozott ránk, elválaszthatatlan történelmünk tegnapelőttjétől. A 19. század fegyelmezett és kifinomult magabiztosságát éppúgy rejti e szecessziós stílusban emelt épület, mint a rákövetkező, az abszurditás és az irracionalitás tombolását elszenvedő évtizedek átlagos vagy éppen sorsfordító napjait, sorsait.

Attól kezdve, hogy a Nákó-palota helyén felépült a Gresham Életbiztosító Társaság székháza (1904–1907), a jelentős építészeti teljesítményen túl a történelmi tudásunk részévé vált életutak találkozóhelyét is jelentette ez a valamikor pezsgő üzletközpont és bérház. A kor igényeinek megfelelő és az elérhető legnagyobb kényelmet nyújtó palota falai között a múlt számos meghatározó alakja, történelemformáló személyisége lakott. Többek között Kossuth Lajos fia, Ferenc, aki egészen a miniszterségig vitte. De miniszteri tekintélyű fizetéssel dicsekedhetett Csontos Gyula, a század első felének ünnevelt színészióriása is, aki szintén lakó volt egy ideig. Itt

talált magának helyet Nagy Endre és híres kabaréja. Vagy a szintén kabaréban utazó, de a hazai angolszász kötődésű politikai irányzat mellett tevőlegesen is elkötelezett Békeffy László említhető még a számtalan ismert név közül. A Gresham falai otthont adtak emellett a művészet- és politikatörténet szempontjából is fontos csoportosulásoknak, így meg lehet említeni a posztnagybányai gyűjtőszóval illetett Gresham-kör neves festőinek baráti társaságát vagy a kor szabadelvű politizálásának fontos alakját, Rassay Károlyt és klubját, vagy a Magyar Revíziós Ligát.

Számtalan történetészál bomlik ki és csábít további elmélyülésre a megidézettekkel kapcsolatban. Ezt teszi hangsúlyosabbá a mű második felében helyet kapott „kaleidoszkóp”, ahol a Gresham világhához köthető írásokból közölnek hangulatfestő válogatást a szerzők. A könyv nemcsak a nagy nevek búvőkörébe igyekszik terelni olvasóját, a hétköznapi részletek, az életvitel és a mindennapok képének ugyanúgy fontos szerep jut. Van ennek a kötetnek egy kulcsszava, amelyet csak látszólag nehéz beilleszteni a történelmi kutatás tudományos igényességébe. Ez pedig a szeretet. Ez teszi élővé és az olvasó számára is kalanddá a palota épületének bebarangolását. A szerzők a pontosság, a részletekbe menő alaposág mellett ezzel a szeretetteljes odafordulással érik el, hogy szinte szippantani lehet a nem mindig

boldog és nem mindig békés, de finanszírozásokban, igényességben annál gazdagabb idők levegőjéből.

A Gresham világa valójában színes-változatos világok találkozását jelenti. Ezek a világok, sorsok, életutak önmagukban jelentéktelennek tűnhetnek a nagy egész, a történelem felől, pedig éppen rajtuk keresztül nyeri el igazi értelmét egy kor megismerése. E világok bebarangolásához kapunk lelkiismeretesen és élvezetesen megírt útikönyvet a szerzőpáros jóvoltából.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(*Válasz Kiadó, Budapest, 2003, 280 oldal, 2600 Ft*)

HÓMAN BÁLINT:

A történelem útja

Hóman Bálint a pesti egyetem bölcsészkarán szerzett történelemből doktori oklevelet. A mindenki által elismert eredményei, imponáló tárgyi tudása és kitartó szorgalma, valamint a család kiváló és szerteágazó társadalmi kapcsolatai révén nyitva állt előtte a történész és a közéleti karrier lehetősége is. Hóman az Egyetemi Könyvtárban kezd dolgozni, ahol számba veszi és rendszerezi a könyvtár gazdag, de kellően föl nem dolgozott állományát, és összeállítja a középkori magyar

pénztörténet bibliográfiáját. A pályakezdő évek lelkes és aprólékos kutatómunkája meg is hozza gyümölcsét: alig harmincévesen az Egyetemi Könyvtár igazgatója lehet, és nem sokkal később jelenik meg az Akadémia kiadásában a magyar numizmatika mindmáig kézikönyvként használt alapműve, a *Magyar pénztörténet 1000–1325* című munkája. Szakmai pályafutása eddig is zökkenőmentes volt – 1919-ben került sor akadémiai székfoglalójára –, de ettől kezdve gyorsan és töretlenül ívelt fölfelé. 1922-ben az Országos Széchényi Könyvtár, majd 1923-ban az e könyvtárnak is otthont adó Magyar Nemzeti Múzeum első emberének nevezik ki. E felelősségteljes megbízatásai mellett tovább tanítja a középkori magyar történelmet a pesti egyetemen. Közben sorra jelennek meg, érdeklődésének megfelelően, elsősorban a korai magyar gazdaságtörténettel, a magyarság eredetével, a Kárpát-medencében való megtelepedésével, majd elméleti, a történetírás történetével foglalkozó, a koronként és iskolánként különböző módszereket precízen és érdekesen leíró tanulmányai. A kötetben e cikkek gondos válogatásával jól sikerült kísérlet történik a többnyire még mindig csak a *Magyar Történet* társszerzőjeként ismert, korának vitán felül egyik vezető történészeként számon tartott tudós szerteágazó érdeklődésének és roppant tudásának, így a teljes életmű fontosabb té-